

Л.А. Горошкова, В.П. Волков, Р.О. Карбівничий

НОВА ЗАГРОЗА ФІНАНСОВІЙ СТІЙКОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Критичний аналіз системи бюджетного вирівнювання встановив, що її основні недоліки є реальною загрозою ОТГ. Проведене співставлення тенденцій зростання доходів ОТГ із темпами зростання реверсної дотації довело, що впродовж 2015 – 2017 років уповільнились темпи зростання доходів з одночасним зростанням реверсної дотації до 25% від їх величини. Запропоновано визначити припустимі межі реверсної дотації у взаємозв'язку із темпами зростання доходів на одного мешканця ОТГ. Доведено, що для опису динаміки доходів ОТГ доцільно використати не експоненціальний закон (жорстка модель), а логістичну модель (м'яка модель). Запропоновано визначити безпечні межі зміни фінансового стану ОТГ за допомогою логістичної моделі, що спроможна забезпечити сталий розвиток. Змодельовані умови наявності зовнішнього впливу на систему ОТГ у вигляді реверсної дотації та визначені безпечні межі зміни її обсягів. Доведено, що критичною є величина реверсної дотації 50% від доходів ОТГ. Розрахункове припустиме значення реверсної дотації становить не більше 25% від доходів ОТГ. Показано, що забезпечити умови сталого розвитку фінансово спроможних ОТГ можливо за умови використання гнучкого фінансово обгрунтованого підходу при встановленні величини реверсної дотації. Рис. 2, дж. 16.

Ключові слова: об'єднана територіальна громада, ефективність, фінансова стійкість, реверсна дотація, базова дотація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах децентралізації особливої актуальності набуває проблема розбудови ефективної системи управління фінансами територіальних громад. Унаслідок прийняття змін до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України суттєво розширені фінансові можливості місцевого самоврядування. В той же час існує необхідність визначення нових підходів до формування взаємовідносин у системі державного і місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сучасними аспектами вирішення проблем розвитку територіальних громад та місцевого самоврядування займаються такі вчені, як Павлюк А.П., Олійник Д.І., Баталов О.А., Дацко О.І., Муркович Л. Л., Молодожен Ю.Б. та ін. [1-15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні на законодавчому рівні вже створені умови для децентралізації влади та підвищення ролі і значення територіальної громади у забезпеченні ефективності функціонування територій і держави загалом. Унаслідок прийняття змін до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України суттєво розширені фінансові можливості місцевого самоврядування. Але, проведені нами дослідження показали, що поряд з розширенням дохідної частини місцевих бюджетів, відбувся перерозподіл і видатків, перш за все соціального характеру. За таких умов існує необхідність формування нових підходів до взаємовідносин у системі державного і місцевих бюджетів.

Формулювання мети статті. Перерахованими вище обставинами зумовлена необхідність аналізу впливу чинної системи міжбюджетних взаємовідносин на фінансовий стан об'єднаних територіальних громад з метою пошуку ефективних механізмів, що сприяють підвищенню фінансовій самостійності ОТГ.

Методи та методика дослідження. Для виконання завдань були використані методи порівняльного та логічного аналізу, аналогій, загальнонаукові методи аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Верховна Рада у 2014 році прийняла зміни до Бюджетного кодексу і систему балансування було замінено системою бюджетного вирівнювання, що передбачає горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного мешканця. Для реалізації такого механізму використовуються базова та реверсна дотації. Відповідно до Бюджетного кодексу базова дотація визначається як трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Реверсна дотація – це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій (стаття 96 Бюджетного кодексу).

На думку координатора з фінансової децентралізації Центрального офісу реформ при Мінрегіоні Козюк Я., раніше використовувалась система балансування, що мала на меті забезпечити досягнення збалансованості між обсягом зобов'язань бюджетів кожного рівня за витратами з потенціалом його дохідних джерел. Тобто здійснювалось балансування місцевих бюджетів, виходячи з необхідності проведення визначених за формульним підходом видатків на утримання галузей бюджетної сфери – проводився розрахунок видатків, делегованих державою, потім визначалися доходи і, у випадку перевищення видатків над доходами, на цю різницю надавалася дотація вирівнювання [16].

До переваг чинної моделі бюджетних відносин експерти Мінрегіону відносять те, що вона, по-перше передбачає вирівнювання не за видатками, а за доходами; по-друге – вирівнювання здійснюється лише за податком на доходи фізичних осіб (за винятком обласних бюджетів), на основі якого визначається індекс податкоспроможності відповідного бюджету. Також наголошується на тому, що цей податок є загальнодержавним, а інші джерела доходів до процесу вирівнювання не залучаються.

На нашу думку, такий підхід не позбавлений недоліків.

По-перше, розмір реверсної дотації залежить від показника податкоспроможності бюджету ОТГ, який, у свою чергу, визначається на базі величини обсягів податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). ПДФО, як відомо, є основним бюджетоутворюючим джерелом у структурі місцевих бюджетів. Його частка загалом по всіх місцевих бюджетах України становить 56% від загального обсягу доходів без урахування трансферів, і по ОТГ, зокрема, – 55%. Оскільки частка ПДФО, що залишається у розпорядженні ОТГ, є досить суттєвою – 60%, часткове вилучення коштів з цього джерела доходів може негативно вплинути на фінансовий стан ОТГ.

По-друге, як і раніше, новий механізм вирівнювання не вирішує основне питання – активізації заходів, що забезпечать умови фінансової спроможності ОТГ у країні. Так, фінансово спроможні громади будуть нарощувати свій потенціал і певну частку доходів перераховувати до Державного бюджету (реверсна дотація). Одночасно неспроможні громади будуть отримувати кошти з Державного бюджету у вигляді базової дотації. Такий механізм, на нашу думку, не тільки не вирішує питання забезпечення фінансової стійкості переважної більшості ОТГ, а й створює загрозу для фінансового стану тих ОТГ, які спроможні збільшувати обсяги своїх доходів.

Відповідно до оприлюдненої інформації (на основі аналізу фінансових показників територіальних громад) [16], платоспроможність і стабільність місцевих бюджетів базова дотація негативно впливає, якщо її розмір по відношенню до власних доходів становить понад 50% (розрахунок здійснюється діленням суми базової дотації на сумарний обсяг власних доходів та базової дотації). Некритичним для бюджету вважають рівень базової дотації в межах 20-30%.

В той же час, на нашу думку, доцільно визначити аналогічні показники щодо обсягів реверсної дотації, оскільки вона безпосередньо впливає на стабільність місцевих бюджетів та фінансову спроможність ОТГ.

Крім того, обсяги реверсної дотації щорічно зростають. Так, у 2017 році базову дотацію отримували 738 місцевих бюджетів, у тому числі: 17 обласних бюджетів (909,2 млн грн); 375 районних бюджетів (3746,5 млн грн); 53 бюджети міст обласного значення (391,7 млн грн); 293 бюджети ОТГ (768,1 млн грн).

Реверсну дотацію у 2017 році перерахували 155 місцевих бюджетів, серед яких: 5 обласних бюджетів (624,5 млн грн); 38 районних бюджетів (366,9 млн грн); 64 бюджети міст обласного рівня (2745,9 млн грн); 48 бюджетів ОТГ (157,9 млн грн).

Згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» базова дотація планується для 930 місцевих бюджетів, а саме: 17 – обласних бюджетів (1039,6 млн грн); 363 – районних бюджетів (4598,2 млн грн); 52 – бюджети міст обласного значення (647,3 млн грн); 498 – бюджетів ОТГ (1897,6 млн грн).

Реверсна дотація на 2018 рік передбачена для 223 місцевих бюджетів, у тому числі: 5 – обласних бюджетів (732,0 млн грн); 45 – районних бюджетів (503,4 млн грн); 66 бюджети міст обласного значення (3668,0 млн грн); 107 – бюджетів ОТГ (503,1 млн грн).

Таким чином, якщо у 2017 році реверсна дотація складала 20,56% від обсягів базової, у 2018 році ця величина збільшиться на 5,95% і склала 26,51%. У той же час розрахунки свідчать про те, що темп зростання базової дотації у 2018 році у порівнянні з 2017 роком складає 1,47%, а реверсної – 2,186%.

Проведений нами аналіз показників питомої ваги реверсної дотації у доходах ОТГ показав, що лідерами за її обсягами були Гончарівська ОТГ (Чернігівська область); Вербківська ОТГ (Дніпропетровська область) та Богданівська ОТГ (Дніпропетровська область). Крім того, звертає на себе увагу те, що у цих громадах її обсяги впродовж 2016 – 2017 років зростали: у Вербківській ОТГ (Дніпропетровська область) – з 15,92 до 19,9%; у Богданівській ОТГ (Дніпропетровська область) – з 13,9% до 19,1%. У Гончарівській ОТГ (Чернігівська область) вона склала у 2017 році 25,8%. Гончарівська ОТГ була створена у 2016 році тому її бюджет у 2017 році не має дотацій.

Проаналізуємо темпи зростання середнього показника власних доходів на 1 мешканця по зазначених громадах впродовж 2015 – 2017 років. Маємо такі дані: Вербківська ОТГ – 946,22% (2016/2015 рр.), 25,98% (2017/2016 рр.); Богданівська ОТГ – 632,95 % (2016/2015 рр.), 24,50% (2017/2016 рр.);

Законопроектом щодо змін до Бюджетного кодексу (№7116 від 15.09.2017) пропонувалось збільшити відсоток вилучення коштів із місцевих бюджетів (реверсна дотація) з 50% до 80%. Ця пропозиція у 2017 році не була затверджена, але таку тенденцію доцільно вважати загрозливою, оскільки суттєво буде обмежений фінансовий розвиток місцевого самоврядування.

На нашу думку, необхідно оцінити не тільки припустимі межі базової дотації, а в першу чергу – реверсної дотації.

Обґрунтування отриманих результатів. Змоделюємо динаміку доходів бюджетів ОТГ з урахуванням чинної системи міжбюджетних трансфертів. Однією з моделей зростання є запропонована Мальтусом (для населення Землі). В разі застосування цієї моделі для опису динаміки збільшення обсягів власних доходів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) отримаємо: приріст доходів ОТГ dN в деякому інтервалі часу t буде пропорційним величині обсягів доходів – N . Цей приріст пропорційний довжині малого інтервалу. Приписуючи цю властивість функції, що розглядається як безперервна, одержуємо:

$$dN = \varepsilon N dt, \quad (1)$$

де ε – постійний коефіцієнт пропорційності, що виражає відношення швидкості приросту обсягів доходів $\frac{dN}{dt}$ до величини доходів N . Він буде мати назву – коефіцієнт приросту обсягів власних доходів ОТГ.

З рівняння

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N \quad (2)$$

інтегруванням одержимо

$$N = N_0 e^{\varepsilon(t - t_0)}, \quad (3)$$

де $T = t - t_0$.

Це експоненціальний закон, сутність якого полягає в тому, що при зростанні часу в арифметичній прогресії, обсяги доходів змінюються в геометричній прогресії.

Практично можливо визначити число ε , що характеризує темп зміни обсягів доходів ОТГ. Дійсно, за час $T = t - t_0$ обсяги доходів збільшуються в $e^{\varepsilon T}$ раз, що більше, дорівнює чи менше одиниці, у залежності від того, збільшується, зменшується чи залишається незмінним обсяг доходів. При цьому ε не залежить від початкового моменту часу.

Таким чином, для опису динаміки зміни обсягів доходів ОТГ можливо запропонувати модель, що описується функцією (2). Така модель є жорсткою і, на нашу думку, не віддзеркалює з достатньою точністю динаміку реального економічного процесу. Її доцільно замінити на так звану м'яку, у якій коефіцієнт приросту обсягів власних доходів ОТГ (ε) залежить від обсягів доходів:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon(N) N. \quad (4)$$

У свою чергу, $\varepsilon(N) = c - dN$.

Тоді рівняння (2) матиме вигляд:

$$\frac{dN}{dt} = cN - dN^2. \quad (5)$$

Формула (5) описує логістичну модель. На нашу думку, саме вона може бути використана для опису процесу зростання обсягів власних доходів ОТГ. У цій моделі можливо запропонувати такі вирази для коефіцієнтів c та d : $c = \varepsilon$, $d = \varepsilon / K$. В цьому разі, динаміку обсягів власних ресурсів, що формують достатній рівень фінансово-економічної безпеки ОТГ, можливо описати логістичним рівнянням:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N - \frac{\varepsilon}{K} N^2, \quad (6)$$

де ε – постійний коефіцієнт пропорційності, що є відношенням швидкості приросту обсягів ресурсів $\frac{dN}{dt}$ до обсягів фінансових ресурсів ОТГ N ;

$K = N_{max}$ – максимально можливий і максимально безпечний рівень обсягів власних фінансових ресурсів ОТГ.

На рис. 1 зображений графік функції (6), що є позитивною між стаціонарними точками A та C . Між ними швидкість позитивна (обсяги доходів зростають), вище точки C – швидкість від’ємна (обсяги доходів знижуються).

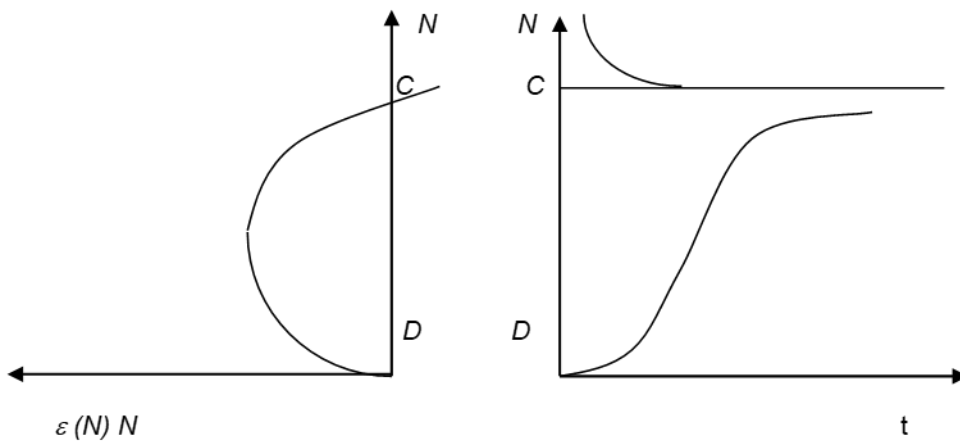

Рис. 1. Логістична крива обсягів власних ресурсів ОТГ

У цій моделі стаціонарний режим C є стійким: більший обсяг доходів – зменшується, менший – збільшується.

Рівняння (6) можливо записати в іншому вигляді:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N \frac{K - N}{K}. \quad (7)$$

Розділивши змінні у рівнянні (7), отримаємо:

$$\frac{KdN}{N(K - N)} = \varepsilon dt. \quad (8)$$

З урахуванням того, що

$$\frac{1}{N(K-N)} = \frac{1}{KN} + \frac{1}{K(K-N)}, \quad (9)$$

рівняння (8) буде мати вид:

$$\left(\frac{1}{N} + \frac{1}{K-N} \right) dN = \varepsilon dt. \quad (10)$$

Після інтегрування (10) отримаємо:

$$\int \left(\frac{1}{N} + \frac{1}{K-N} \right) dN = \int \varepsilon dt + A,$$

$$\ln T - \ln(K-T) = \varepsilon t + \ln a, \ln a = A,$$

$$\ln \frac{N}{K-N} = \varepsilon t + \ln a.$$

З останнього рівняння знаходимо:

$$\frac{N}{K-N} = a e^{\varepsilon t}. \quad (11)$$

При $t = 0$, обсяг власних фінансових ресурсів ОТГ становить $R = R_0$, тоді з рівняння (11) маємо:

$$a = \frac{N_0}{K - N_0}.$$

Розв'язавши рівняння (11) відносно N , знайдемо функцію $N = f(t)$ у такому виді:

$$N(t) = \frac{aK e^{\varepsilon t}}{1 + a e^{\varepsilon t}}. \quad (12)$$

Якщо розділити чисельник і знаменник правої частини на $e^{\varepsilon t}$, отримаємо:

$$N(t) = \frac{aK}{a + e^{\varepsilon t}}, a = \frac{N_0}{K - N_0}, 0 < a < \infty. \quad (13)$$

Функцію (13) можливо записати так:

$$N(t) = \frac{K}{1 + \exp(b - \varepsilon t)}, \quad (14)$$

де стала інтегрування b :

$$b = \ln \frac{1}{a} = \ln \frac{K - N_0}{N_0}. \quad (15)$$

Традиційна модель динаміки розвитку процесу, що досліджується, має вид: $\frac{dN}{dt} = \varepsilon N$, параметр ε – питома швидкість зростання обсягів доходів ОТГ, вважається сталим. Але з метою врахування зворотного зв'язку у економічній системі, будемо вважати, що $r(R)$ – перемінна величина, що залежить від обсягів доходів:

$$r(R) = b - aR = r_0 - \frac{r_0 R}{K}.$$

Саме за таких умов маємо логістичну модель (7) динаміки зміни рентабельності:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon(N)N = (b - aN)N = \varepsilon_0 \left(1 - \frac{N}{K}\right)N, \quad K = N_{\max}, \quad b = \varepsilon_0, \quad a = \frac{\varepsilon_0}{K}.$$

Рівняння (8) можливо записати у такому виді:

$$N(t) = \frac{a}{1 + b e^{\varepsilon t}} \quad (16)$$

або

$$N(t) = \frac{1}{a b^t + \eta}$$

Верхня точка логістичної кривої визначається як $\frac{1}{\varepsilon}$; нижня точка – $\frac{1}{a + \varepsilon}$; точка перегину траєкторії – $\frac{1}{2\varepsilon}$.

На рис. 2 наведено логістичну модель процесу зростання обсягів доходів ОТГ.

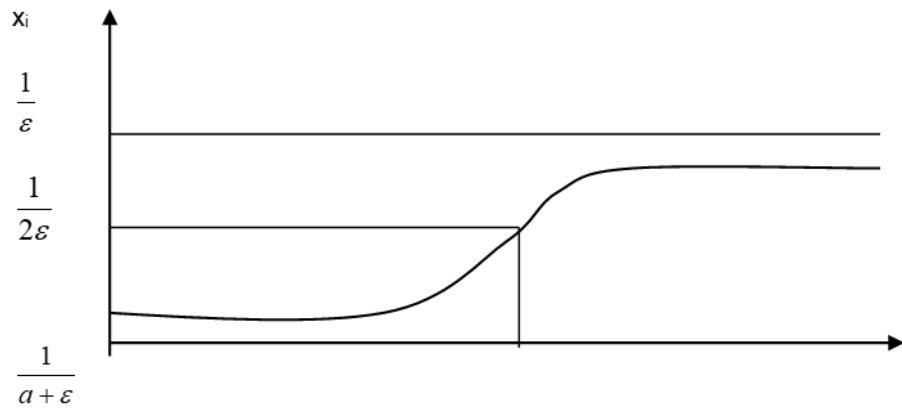

Рис. 2. Логістична модель процесу зростання обсягів доходів ОТГ

На нашу думку, логістичне рівняння можливо вважати рівнянням, що найбільш наближається до умов сталого розвитку ОТГ. Таким чином, воно дозволяє визначити безпечні межі зміни фінансового стану ОТГ, що спроможна забезпечити сталий розвиток. Нижня і верхня точки траєкторії кривої і є цими межами.

Рівняння (6) описує динаміку зміни обсягів власних доходів ОТГ за умови відсутності зовнішнього впливу на систему. У економічній системі держави це відповідає ситуації, коли ОТГ тільки отримує фінансові ресурси без їх додаткового вилучення. Але відповідно до чинного законодавства в Україні використовується як базова, так і реверсна дотація. Для того, щоб врахувати чинник – реверсна дотація, модель, описану формулою (6), необхідно відкоригувати. Тоді формула (6) буде мати вид:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon N - \frac{\varepsilon}{K} N^2 - q, \quad (17)$$

де q – складова, що враховує інтенсивність впливу реверсної дотації на динаміку власних доходів ОТГ.

Запишемо (17) у іншому виді з урахуванням того, що

$$N = KB, \quad t = \frac{\tau}{\varepsilon_0}, \quad q = \varepsilon_0 KQ, \quad (18)$$

маємо:

$$\frac{dB}{d\tau} = B - B^2 - Q. \quad (19)$$

Якщо прирівняти до нуля праву частину рівняння (19), отримаємо рівняння стаціонарного (оптимального) режиму:

$$B = B^2 - Q = 0. \quad (20)$$

Корені цього рівняння визначають рівність: $B_{1,2} = \frac{1}{2} \pm \sqrt{\frac{1}{4} - Q}$.

За умови наявності реверсної дотації ($Q > 1/4$) рівень доходів ОТГ впаде до критично низького рівня. При незначній інтенсивності впливу ($Q < 1/4$) існує два стаціонарних режими B_1 та B_2 . Стаціонарний режим за умови значень обсягів доходів B_2 є стійким: значення обсягів доходів дещо нижче, ніж за відсутності реверсної дотації, але воно може бути швидко відновлене. Стаціонарний режим при рівні доходів ОТГ B_1 є нестійким, за умови подальшого зниження обсягів доходів, ОТГ може опинитись в кризовій ситуації.

Таким чином, забезпечити стійкий стан функціонування ОТГ можливо за умови планування величини реверсної дотації в залежності від досягнутого рівня доходності ОТГ. Цю умову можливо описати рівнянням: $Q = \alpha B$, де можливо варіювати параметром α .

У цьому випадку рівняння (19) буде мати вид:

$$\frac{dB}{dt} = B - B^2 - \alpha B, \text{ де } \alpha > 0. \quad (21)$$

Стаціонарний режим $B = 1 - \alpha$ буде стійким при $\alpha < 1$ і обсяг фінансових ресурсів ОТГ буде визначатись рівнянням: $B(1 - \alpha - B) = 0$, тобто $B_0 = 1 - \alpha$, $0 < \alpha < 1$.

Отже інтенсивність впливу реверсної дотації на обсяг доходів ОТГ при стаціонарному режимі:

$$A = \alpha B_0 = \alpha(1 - \alpha). \quad (22)$$

Знайдемо значення параметра α при максимальному зниженні доходності ОТГ. Для цього прирівняємо до нуля похідну функції впливу на обсяги доходів ОТГ (22), що розглядається як функція параметра α :

$$\frac{dQ}{d\alpha} = 1 - 2\alpha = 0. \quad (23)$$

Звідси $\alpha = 1/2$. Таким чином, максимальна сила впливу $Q = 1/4$ досягається при $\alpha = 1/2$.

Такий підхід дозволяє враховувати зворотний зв'язок і не порушує стійкості системи. При оптимальному значенні коефіцієнта α незначні зменшення обсягів доходів щодо стаціонарного режиму $B = B_0 = 1 - \alpha$ зумовлюють можливість автоматичного відновлення доходності ОТГ за рахунок внутрішніх можливостей системи. Незначне відхилення α від оптимального $\alpha = 1/2$ не призводить до руйнування системи ОТГ, а лише призводить до зменшення інтенсивності впливу реверсної дотації.

У моделі (4) був використаний логістичний закон. В разі, коли коефіцієнт приросту $\frac{1}{N} \frac{dN}{dt}$ повільно змінюється зі зміною зовнішніх умов і буде відомий закон цих змін, буде мати місце диференціальне рівняння:

$$\frac{dN}{dt} = \varepsilon(t) N(t). \quad (24)$$

Таким чином, варто сформулювати гіпотезу про залежність коефіцієнтів приросту від функції N і часу t . Цю гіпотезу математично запишемо у вигляді функцій від N , відкіля одержуємо диференціальні рівняння:

$$\frac{1}{N_i} \frac{dN_i}{dt} = f(N_1, N_2, \dots, N_p). \quad (25)$$

Якщо ж коефіцієнти приросту залежать не тільки від миттєвої величини N_i , але і від значень у попередні періоди, їх не можливо розглядати як функції від N_i . У цьому випадку виникає необхідність розглядати складні інтегродиференціальні рівняння, що дасть можливість при модулюванні доходів ОТГ врахувати зовнішні можливості стабілізації фінансового стану.

Таким чином, якщо співставлення результатів проведеного аналізу щодо динаміки власних доходів на одного мешканця зазначених громад впродовж 2015 – 2017 років показано, що темпи зростання доходів громад розподілились таким чином: Вербківська ОТГ (Дніпропетровська область) – 946,22% (2016/2015 рр.), 25,98% (2017/2016 рр.); Богданівська ОТГ (Дніпропетровська область) – 632,95 % (2016/2015 рр.), 24,50% (2017/2016 рр.). Тобто експоненційне зростання доходів було тільки у перший рік господарювання, а саме у 2015 році. У 2016 році темпи зростання доходів суттєво знизились і наблизились до логістичної закономірності. У той же час реверсна дотація зростала у 2016 – 2017 році таким чином: у Вербківській ОТГ (Дніпропетровська область) – з 15,92% до 19,9%; у Богданівській ОТГ (Дніпропетровська область) – з 13,9% до 19,1%, у Гончарівській ОТГ (Чернігівська область) – у 2017 році 25,8%. Обсяги реверсної дотації практично досягли розрахованого нами безпечного для об'єднаних територіальних громад рівня – 25%. Наступне їх зростання – загрожує кризою для ОТГ і, нажаль, передумови для цього наявні – у 2017 році була внесена, але не затверджена пропозиція щодо збільшення відсотка вилучення коштів із місцевих бюджетів, яку називають реверсна дотація, з 50% до 80%.

Висновки. Аналіз системи бюджетного вирівнювання, впровадженої у 2014 році замість системи балансування доходів і витрат, дозволив дійти висновку, що чинна система також не позбавлена недоліків. Основними з них є такі: реверсна дотація, величина якої визначається на базі ПДФО, негативно впливає на фінансовий стан ОТГ, оскільки саме ПДФО є основним джерелом доходів громади. Новий механізм вирівнювання негативно впливає на фінансово спроможні громади, стримує їх розвиток унаслідок вилучення коштів до Державного бюджету з одночасною штучною підтримкою фінансово неспроможних громад за рахунок базової дотації.

Співставлення тенденцій зростання доходів із темпами зростання реверсної дотації показав, що останніми роками у фінансово спроможних об'єднаних територіальних громадах зростання доходів по експоненті у 2015-2016 рр. уповільнилось з одночасним зростання реверсної дотації до 25% від їх величини.

Нами було запропоновано визначити припустимі межі реверсної дотації у взаємозв'язку із темпами зростання доходів на одного мешканця ОТГ.

Доведено, що експоненціальний закон доцільно вважати жорсткою моделлю, тому він не віддзеркалює з достатньою точністю динаміку зростання доходів ОТГ. Було запропоновано використати, так звану, «м'яку» модель для опису динаміки обсягів власних доходів ОТГ у формі логістичної кривої. Така модель дозволяє визначити безпечні межі зміни фінансового стану ОТГ, що спроможний забезпечити сталий розвиток. Нижню і верхню точки траєкторії логістичної кривої доцільно вважати цими межами.

Змодельовані умови зовнішнього впливу на систему ОТГ у вигляді реверсної дотації та визначені безпечні межі зміни її обсягів. Доведено, що величина реверсної дотації у 50% від доходів ОТГ може спровокувати критичний фінансовий стан, з якого громада не зможе самостійно вийти. Припустиме значення реверсної дотації за нашими розрахунками має бути не більше 25%. Показано, що забезпечити умови сталого розвитку спроможних ОТГ можливо за умови використання гнучкого фінансово обґрунтованого підходу щодо встановлення величини реверсної дотації

Запропонована модель базується на фактичних даних щодо механізмів формування доходів ОТГ та обсягів реверсної дотації впродовж 2015 – 2017 рр. Розраховано, що тенденції зростання реверсної дотації у 2017 році та запланований її рівень на 2018 рік, створюють загрозу фінансовому стану успішно господарюючих фінансово спроможних об'єднаних територіальних громад.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Перспективи подальших досліджень визначаються необхідністю розробки моделі управління фінансовою спроможністю громад з використанням інших методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. – К.: НІСД, 2016. – 61 с.
2. Батанов, О.В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки / О.В. Батанов : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf.
3. Муркович, Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти / Л. Муркович : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02%285%29/10mliuta.pdf.
4. Молодожен, Ю.Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України / Ю.Б. Молодожен // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету. – 2006. – № 2. – С. 128-136.
5. Волков, В. П. Логістика нерухомості у житлово-комунальному господарстві: [монографія] / В. П. Волков, Л.А.Горошкова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 645 с.
6. Волков, В.П. Моделювання умов беззбитковості функціонування житлово-комунального господарства України / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2013. – Вип. 1. – Т. 1 – С.179 –183.
7. Волков, В.П. Прогнозування розвитку складних техніко-економічних систем мезорівня / В.П.Волков, Л.А.Горошкова // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди, 2013. – №20/2. – С.257–263.
8. Волков, В.П. Якість житлово-комунальних послуг як складова системи соціальної відповідальності підприємств галузі / В.П.Волков, Л.А.Горошкова, В.Шмаль // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»: Збірник наукових праць. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип.3 (44). – С.86-90.
9. Горошкова, Л.А. Управління фінансовими потоками програм створення територіальних громад / Л.А.Горошкова, В.П.Волков, Г.В.Коваленко // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля (Сєверодонецьк), 2017. - №1 (61). – С.93-100.
10. Горошкова, Л.А. Створення та управління продовольчими ресурсами територіальної громади / Л.А.Горошкова, В.П.Волков, Р.О.Карбівничий // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля (Сєверодонецьк), 2017. - №1 (61). – С.100-108.
11. Горошкова, Л.А. Проектне управління ціноутворення у житлово-комунальному господарстві / Л.А.Горошкова, В.П.Волков, І.О.Карбівничий // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля (Сєверодонецьк), 2017. - №1 (61). – С.108-117.

12. Горошкова, Л. А. Елементи беззбитковості у системі управління фінансами територіальних громад / Л.А.Горошкова, В.П.Волков, Г.В.Коваленко // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – Вип. 33. - С.349-357.
13. Горошкова, Л. А. Оцінка стабільності системи управління територіями в Україні / Л.А. Горошкова, В.П. Волков, Г.В. Коваленко // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – Вип. 33. - С. 357-366.
14. Горошкова, Л. А. Особливості управління самофінансуванням територіальної громади / Л.А.Горошкова Л. А., В.П.Волков, Г.В.Коваленко // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – Вип. 33. - С. 366 – 375.
15. Горошкова, Л. А. Дерево моделей управління грошовими потоками територіальної громади / Л.А.Горошкова, В.П.Волков, Г.В.Коваленко // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – Вип. 33. - С.375 – 383.
16. Чи є фінансово спроможними громади, які отримують дотацію з державного бюджету: коментар експерта [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/7991?page=6>.

Рецензент статті
д.е.н., проф. Ахромкін Є.М.

Стаття рекомендована до
публікації 17.11.2017 р.

УДК 005.92:336:352:005.8

Л.А. Горошкова, В.П. Волков, І.О. Карбівничий

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Проведений аналіз основних концептуальних положень документів, що регламентують процес реформування ЖКГ, та виділені основні його етапи. Доведено, що програмні документи, які регламентували процес реформ, не носили послідовний характер. Проведене порівняння свідчить про відмінності у баченні їх розробниками шляхів реалізації концепції реформування ЖКГ України. Доведено, що переваги програмно-цільового методу для розробки Програм реформування не були використані. Проаналізовані можливості використання методу “вузьких місць” та теорії обмежень систем (ТОС) у процесі реформування ЖКГ. З урахуванням того, що у ТОС не передбачається кількісних оцінок ситуації, а керуючий вплив націлений більше на якісні показники, запропоновано авторський підхід, що включає побудову дерева проблем, дерева цілей, дерева моделей та дерева рішень. Дж. 19.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, програма реформування, ефективність, дерево проблем, дерево цілей, дерево моделей, дерево рішень.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Житлово-комунальне господарство (ЖКГ) є однією з галузей національної економіки, що має суттєве економічне і соціальне значення. Діяльність цієї галузі пов'язана зі створенням виокремлених складових національного майна. ЖКГ України на сьогодні знаходиться у кризовому стані. На необхідності реформування ЖКГ наголошується впродовж останніх років. Але галузь залишається збитковою. Такий стан соціально значимої галузі національного господарства зумовлює об'єктивну необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності процесу її реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сучасними аспектами вирішення проблем розвитку ЖКГ займаються Запатріна І.В., Качала Т.М., 16 “Управління проектами та розвиток виробництва”, 2018, №1(65)